

25.67x31.71	1	12	עמוד	קמפוס	הארץ	18/07/2018	64417954-0
בן ארי פיש סבן ושות - משרד עורכי דין רחל בן אר - 17050							

כרסום מסוכן מצד המחוקק בחופש האקדמי

עו"ד רחל בן-ארי

בשנת 1958 חוקקה הכנסת את חוק המועצה להשכלה גבוהה, המסדיר את פעילותן של האוניברסיטאות והמכללות בישראל. אף שהחוק קבע שורה של מגבלות וכללים הנוגעים להפעלה ולניהול של מוסד להשכלה גבוהה, עיקרון חשוב אחד נקבע כבר בעת חקיקת החוק: יש להבטיח כי פעילות המוסדות להשכלה גבוהה תהיה נקייה מלחצים פוליטיים. כבר אז הבין המחוקק, כי לא ניתן לקיים פעילות מדעית ומחקר אקדמי תחת עינו הבוחנת של השלטון. האקדמיה זקוקה לחופש מחשבתי כמו אוויר לנשימה. נטלת ממנה את חירותה לחקור וללמד באופן חופשי - שמטת את הקרקע מתחת ליכולתה לפעול ולהגשים את מטרותיה.

על החופש האקדמי נאמר כי הינו "מאבני הראשה של המחקר האקדמי ומוסדותיו". ברוח האמור נקבע בחוק כי "מוסד מוכר הוא בן חורין לכלכל ענייניו האקדמיים והמינהליים, במסגרת תקציבו, כטוב בעיניו". החופש האקדמי הקבוע בסעיף זה הינו בעל מספר היבטים: החופש הנתון למוסד לנהל את ענייניו המינהליים, ובצד זאת החופש האקדמי של המוסד להסדיר באופן בלעדי את תוכניו המחקרי וההוראה שבו. לכך מצטרף החופש האישי, הנתון לכל חבר סגל, לחקור באופן נקי מהתערבויות חיצוניות, לפרסם את דעותיו והשקפותיו ללא חשש.

סיכון לאקדמיה חופשית

ההכרה בחשיבותו של החופש האקדמי לא נותרה אמורפית ומופשטת. כנדבך נוסף בהגנה על החופש האקדמי של המוסדות, הוקמה בשנת 1977 הוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) כוועדת משנה של המועצה להשכלה גבוהה. תפקיד ה-ות"ת הינו לשמש כחיץ בין המוסדות לבין זרועות השלטון. לפיכך, כל היבטי הפיקוח והבקרה

רחל בן ארי | צילום: יוליה טוקרב

על המוסדות ועל השימושים בתקציביהם נתון בידיה של ות"ת. זהו ביטוי נוסף להכרה בסכנות הגלומות בהתערבות שלטונית בפעילות האקדמית על רבדיה השונים.

שנים עברו והחופש האקדמי המעוגן בחוק המועצה להשכלה גבוהה אותגר וכורסם בהיבטים מינהליים שונים. החירות לנהל את ענייניהם המינהליים של המוסדות נסוגה לעתים מפני עקרונות מתחרים אחרים, ובהדרגה הוחלו על המוסדות חוק חופש המידע, חוק חובת המידע כרזים, חוק זכויות הסטודנט, ועוד ועוד. אך על דבר אחד דומה שלא היה חולק: בשום מקרה אין להתערב בעניינים המצויים בלבת הפעילות האקדמית - המחקר וההוראה. בכלל זה נכללים, בין היתר, החירות בקביעת הרכב חברי הסגל, תנאי הקבלה ללימודים, תוכנית הלימודים, אופני ההוראה ואופני המחקר.

והנה, בימים אלה הכנסת מבקשת להכפיף למרותה גם תחומים אלה והיא מניחה על שולחן הכנסת את "הצעת חוק עידוד מעורבות סטודנטים בפעילות חברתית וקהילתית", המבקשת לכפות על המוסדות להעניק נקודות זכות אקד-

מיות לסטודנט לתואר ראשון בגין פעילות שאינה אקדמית - פעילות התנדבותית או שירות בשירות מילואים פעיל. במבט ראשון נדמה כי מדובר בהצעה שובת לב: הרי מי לא היה רוצה להיטיב עם סטודנטים המקדישים מזמנם לפעילות חברתית, מי לא היה רוצה לעזור למשרתי המילואים, טובי בנינו? על כך יש להשיב בכירור: הדאגה למתנדבים ולמשרתי המילואים, שהינה ראויה ומבורכת בפני עצמה, אינה יכולה להיות מונחת כתכתובת על המוסדות. תכתובים כאלה, בחקיקה, לא רק שסותרים באופן חזיתי את האמור בחוק המועצה להשכלה גבוהה, אלא שיוצרים סיכון ממשי לקיומה של אקדמיה חופשית ומשגשגת.

פתיחת פתח להתערבות של השלטון בקביעת תוכניות הלימוד והפעולות המזכות סטודנט בנקודות זכות, הינה מדרון חלקלק. הלא הרכב התואר האקדמי, שיעור נקודות הזכות והתכנים הנלמדים במסגרתם, נקבעו בקפידה על ידי הרשויות האוניברסיטאיות המוסמכות. היום רוצה השלטון לנגוס בסמכות האקדמיה ולגזור עליה חובה להעניק נקודות זכות בגין מטרה אחרת. הוא חושב לראויה; מחר תבוא מטרה אחרת. כל מטרה היא התערבות פוליטית פסולה בלבת הסמכות האקדמית. מרגע שנסדקת האוטונומיה של המוסדות לקבוע באופן בלעדי את תוכנית הלימודים - ובכלל זה להחליט מה הן החובות אשר יזכו סטודנט בתואר אקדמי - נפרץ הפתח להכתיב תכנים לפי ראות עיניו של השלטון. לא

כך היינו רוצים שתיראה האקדמיה הישראלית. עוד ראוי להבהיר את המובן מאליו: משרתי המילואים והמתנדבים יקרים ללבם של המוסדות להשכלה גבוהה. כבר היום פורשים המוסדות רשת תמיכה רחבה במשרתי המילואים ומביעים את הערכתם בפני סטודנטים המעורבים בפעילות חברתית כאופנים רבים ומגוונים. משרתי המילואים זכאים להקלות שונות, להיעדרויות, לדחיות וכיוצא באלה. בכל מוסד

ממונה רכז התאמות, אשר תפקידו להבטיח כי זכויות משרתי המילואים יישמרו, ולהוות כתובת לכל צורך אשר מתעורר נוכח שירות המילואים. בחלק מן המוסדות, למשל בטכניון, אף הכירו הרשויות האוניברסיטאיות, כבר לפני שנים, בשירות מילואים כמקנה נקודות זכות אקדמיות. כל אלה ועוד, נקבעו על ידי המוסדות מתוך הערכה לפועלם של משרתי המילואים מבלי שיד מכוונת הכתיבה זאת מלמעלה. כך גם ברוב המוסדות קיימים ערוצים המבטאים הערכה לפעילות חברתית והתנדבותית שמבצע הסטודנט, לעתים אפילו תוך מתן נקודות זכות. הניסיון להסדיר תחומים אלה בחקיקה, אשר תיכפה על המוסדות, הוא לא רק מסוכן, אלא אינו משרת כל מטרה. מדובר בניסיון חקיקה פופוליסטי, אשר עושה שימוש ציני במשרתי המילואים לצורך השגת הון פוליטי, אף שעניינם מוסדר כאמור על ידי המוסדות באופן מקיף כבר היום.

התערבות מהסוג שחותר אליה המחוקק, תוצאתה תהיה זילות מתמשכת באיכותו של התואר האקדמי שבו אוהזים הסטודנטים הישראליים, ופגיעה ארוכת טווח גם במוסדות להשכלה גבוהה וגם בציבור הישראלי. מי שציבור הסטודנטים יקר ללבו, אל לו להעניק תמיכתו להצעת חוק שכזו, אשר אינה ראויה. לציבור הסטודנטים ייטב אם לימודיהם יתנהלו במוסדות בהם קיים חופש מחשבה, במערכת הנותנת כבוד לחופש הביטוי ולסקרנות האינטלקטואלית. תנאי לכל אלה הוא שמירה על עצמאותם של מוסדות הלימוד על כל היבטיה, ובכלל זה - הבלעדיות בקביעת התנאים לצורך קבלת תואר אקדמי.